

Short communications *Korta rapporter*

Redaktör *Editor*: S. Svensson

<https://doi.org/10.34080/os.v5.23013>

Boplatsval hos skärpiplärka *Anthus spinoletta littoralis* i industrimiljö

REINO ANDERSSON

Vår ras av skärpiplärka *A.s. littoralis* förefaller vara starkt bunden till kusten och ytterskärgården i hela sitt utbredningsområde. Bona läggs nästan uteslutande på marken, företrädesvis i klippskrevor eller bland skyddande vegetation (Glutz & Bauer 1985, SOF 1990, Larsson 1994). I juni 1989 uppmärksammades dock ett par varnande skärpiplärkor med mat i näbben vid bangårdsområden öster om Varbergs hamn. Deras uppträdande avvek påtagligt från de fåglar som normalt uppträder i kustbandet. Födosöket försiggick främst på ogrässträngar utmed spåren i bangårdens utkanter, varför associationer till tofslärkors beteende inte var alltför avlägsna. Tidigare hade endast några få iakttagelser av skärpiplärkor gjorts i hamnområdet under häckningstid.

Därefter observerades spelflygande hannar på alltfler platser kring bangården våren 1990–1991 och längre fram på sommaren bekräftades även flera häckningar, bl.a. i ett cementrör inte på Gyprocs fabriksområde. Året därpå skedde uppenbarligen en ökning, framförallt kring de större industribyggnaderna, vilket endast delvis kan förklaras av en noggrannare uppföljning av paren. Vid inventeringar 1993–1994 inräknades 13 resp. 14 revir, medan antalet konstaterade häckningar uppgick till 7 resp. 12.

Trots närheten till havet sågs piplärkorna sällan flyga dit och proviantera. Istället sökte de föda på industritomternas ruderatmarker, sida vid sida med svarta rödstjärter och stenkvättor. Vid störningar nära boet varnade de intensivt, uppflygna på fabriks-tak, brädhögar, järnvägsvagnar m.m. och i några fall t.o.m. från en av de få trädridåerna i området (jfr Andersson 1993a, 1993b).

Sedan 1993 färgringmärks skärpiplärkorna i Var-

bergs hamn för att få en mer detaljerad bild av åldersstruktur, revirtäthet, ortstrohet och häckningsframgång. Intressanta frågor är hur detta bestånd har kunnat utvecklas så snabbt, om något utbyte sker med kushäckande individer samt hur häckningsutfallet ter sig i jämförelse med naturliga biotoper vid kusten.

Denna uppsats avser dock endast att dokumentera skärpiplärkans boplatsval i industrimiljön under säsongerna 1989–1994. Den bör ses mot bakgrund av att häckningsbiotopen som är synnerligen udda för arten, tidigare inte har beskrivits i litteraturen (jfr Glutz & Bauer 1985, Cramp & Simmons 1988). Dokumentationen kan också utgöra en grund för fortsatta häckningsbiologiska studier i området.

Material och undersökningsområde

Materialet omfattar 41 bon fördelade på 20 förstakullar, 11 omläggningar, tre andrakullar samt sju bon med okänd status. Insamlingen av bodata utgick från totalt 27 par, vilka ägnades en heltäckande uppföljning först under 1993–1994. Dessa år noterades uppgifter om varje bo på en särskild häckningsblankett, avsedd att samla så fullständiga data som möjligt om de färgringmärkta parens häckningsbestyr.

Hamnområdet besöktes i genomsnitt varannan dag under perioden 15 mars–31 juli, vilket möjliggjorde en detaljerad kontroll av de olika individernas uppträdande. Under den aktuella tvåårsperioden torde därför samtliga bon i något stadium av häckningen ha påträffats. I 14 fall skedde upptäckten i samband med bobygge, vid sex tillfällen då äggkullar ruvades och i 21 fall då ungar matades.

Undersökningsområdet är beläget strax norr och öster om hamnbassängen inom en yta av ca 750x750 meter. Det domineras av Gyprocs och Eternits nedlagda fabriksbyggnader, SJ:s norra godsbangård, ett cisternområde, en mindre oljedepå samt hamnens byggnader och uppslagsplatser. Jämfört med många andra hamn- och industrimiljöer i Västsverige, är området i sin helhet förhållandevis rikt på sådana ogräsytor som piplärkorna utnyttjar (Fig. 1).

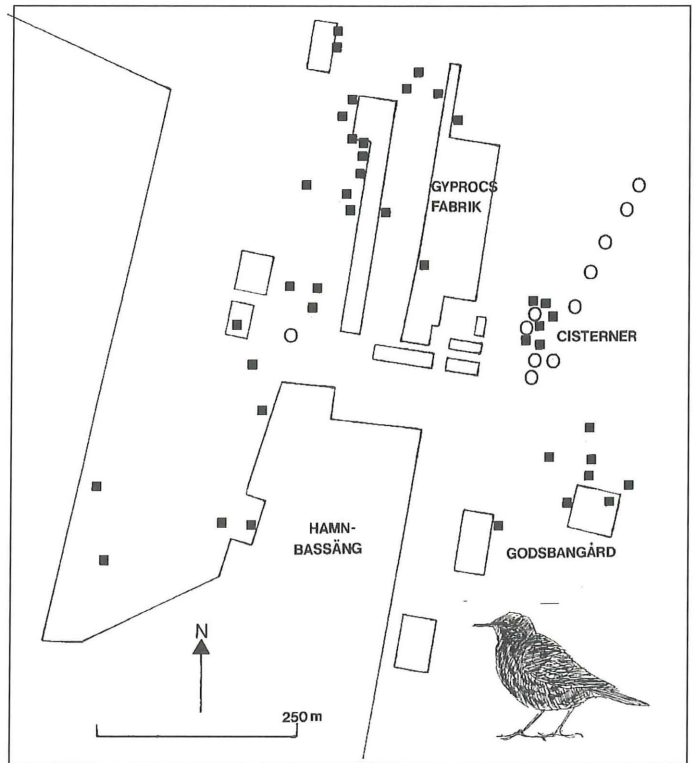

Fig. 1. Bonas fördelning hos skärpiplärka i Varbergs hamn 1989–1994. Fyllda kvadrater markerar bon, ofyllda cirklar markerar cisterner.

Nest distribution of the Rock Pipit in the harbour of Varberg 1989–1994. Filled squares indicate nests and open circles cisterns.

Vinjetteckning: Christer Andersson.

Resultat och slutord

Bona har klassificerats i sju biotoper och 20 boplaceringar av skilda slag (Tabell 1). De vanligaste biotoperna var fabriks-, cistern- och bangårdsområden och den mest frekventerade boplaceringen ut-

gjordes av grästuvor (36,6%). De återstående boplatserna föreföll vara mer slumpmässigt utvalda (Fig. 2).

De flesta bona (62,5%), låg direkt på marken ofta

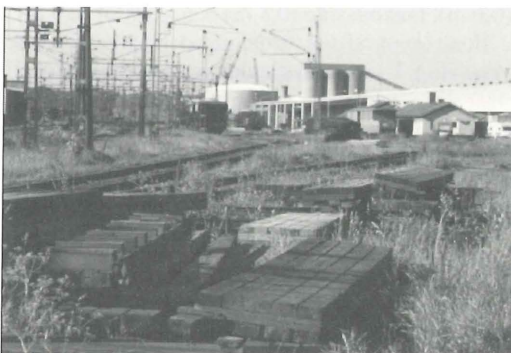

Fig. 2. Häckningsbiotoper för skärpiplärka i Varbergs hamn. Bangårdsområdet fotograferat i juni 1989 (Foto: Mats Lundberg) och Gyprocs fabriksområde i juni 1993 (Foto: Kent Nilsson).

Breeding habitat of Rock Pipits in the harbour of Varberg. The shunting yard photographed in June 1989, and Gyproc factory area in June 1993.

Tabell 1. Biotopval och boplacering hos skärpiplärka i Varbergs industrimiljöer 1989–1994.

Habitat and nest-site selection of the Rock Pipit in industrial environments in Varberg 1989–1994.

Boplacering <i>Nest-site</i>	Biotop <i>Habitat</i>							Totalt <i>Total</i>
	Fabriksområde <i>Factory area</i>	Cisternområde <i>Cistern area</i>	Bangård <i>Shunting yard</i>	Hamnområde <i>Harbour area</i>	Oljehamn <i>Oil harbour</i>	Containerupplag <i>Container site</i>	Materialupplag <i>Goods yard</i>	
Grästuva <i>Grass tuft</i>	6	3	3	–	1	1	1	15
Invid vägg <i>Near wall</i>	3	–	1	–	–	–	–	4
Nässelbestånd <i>Nettle</i>	–	3	–	–	–	–	–	3
Gummihög <i>Rubber stack</i>	2	–	–	–	–	–	–	2
Invid räls <i>Near rail</i>	–	–	2	–	–	–	–	2
Cementrör <i>Cement piping</i>	1	–	–	–	–	–	–	1
Fläkttrumma <i>Ventilation shaft</i>	1	–	–	–	–	–	–	1
Pappershög <i>Paper stack</i>	1	–	–	–	–	–	–	1
Väggnisch <i>Wall recess</i>	1	–	–	–	–	–	–	1
Balk, inomhus <i>Girder; indoors</i>	1	–	–	–	–	–	–	1
Kaninhål <i>Rabbit hole</i>	1	–	–	–	–	–	–	1
Buske <i>Bush</i>	1	–	–	–	–	–	–	1
Lastpall <i>Loading pallet</i>	1	–	–	–	–	–	–	1
Skrotbil <i>Scrap car</i>	1	–	–	–	–	–	–	1
Tak, tegelpannor <i>Roof tiles</i>	–	–	–	1	–	–	–	1
Tankbilssläp <i>Oil trailer</i>	–	–	–	1	–	–	–	1
Virkesstapel <i>Timber slip</i>	–	–	–	1	–	–	–	1
Pipeline <i>Pipeline</i>	–	–	–	–	1	–	–	1
Manöverskåp <i>Controll cabinett</i>	–	–	–	–	1	–	–	1
Stenblock <i>Stone block</i>	–	–	–	–	–	1	–	1
Totalt <i>Total</i>	20	6	6	3	3	2	1	41

i skydd av någon grästuva, vägg eller högre vegetationsbestånd. Men en dryg tredjedel hade placerats på varierande höjder mellan 0,1 och 5,5 meter. Fyra bon (9,8%) var belägna på mer än två meters höjd. Bunderlaget utgjordes i dessa fall av virkesstaplar (2,2 m), träbjälke inomhus (4,3 m), tak under tegel-

pannor (5,3 m) och fläkttrumma på fabriksstak (5,5 m) (Tabell 2). Bland exceptionella boplatser märks bl.a. manöverskåp i oljedepå (0,5 m), fabriksvägg (0,6 m), tankbilssläp (0,8 m) och skrotbil (0,9 m).

Bonas geografiska fördelning och närhet till havet visas i Fig. 1, vilken avspeglar dess koncentration till

Tabell 2. Bohöjd i meter över marken. *Nest height in meters above ground.*

År <i>Year</i>	0	0,1–1,0	1,1–2,0	2,1–3,0	3,1–4,0	4,1–5,0	5,1–6,0	Total
1989	2	–	–	–	–	–	–	2
1990	1	–	–	–	–	–	–	1
1991	1	1	–	–	–	–	–	2
1992	3	–	–	–	–	–	1	4
1993	5	3	–	–	–	1	–	9
1994	13	7	–	1	–	–	1	22
Totalt	25	11	–	1	–	1	2	40

Ett bo var beläget 0,1 meter under marknivån. *One nest was located 0,1 meters below ground level.*

fabriksbyggnader, cisterner och bangårdsområden. Avståndet till havet varierade mellan 1–375 meter, med ett medelvärde på 168 meter. Majoriteten (70,7%) av bona låg dock minst 200 meter från vattenlinjen. Avståndet var emellertid betydligt längre om man utgick från tillgängligheten till låglänt havsstrand lämplig för födosök. Hammassängen kan av naturliga skäl inte tillgodose piplärkornas födosökskrav, varför medelavståndet till vatten torde uppgå till ungefär det dubbla.

Avvikande boplatser är av allt att döma extremt sällsynta hos skärpiplärkan och finns endast redovisade vid två tillfällen i litteraturen. I det ena fallet rödde det sig om en boplacering i ett skjul (Glutz & Bauer 1985), medan ett annat bo lagts i en starholk 4,15 meter upp på ett höns hus (Carlen 1984). Ytterligare exempel på udda häckningsplatser i för övrigt naturliga biotoper återfinns hos vattenpiplärkan *Anthus spinoletta spinoletta*, vars bon påträffats bl.a. på alpstugetak (Glutz & Bauer 1985).

Tack

Ett varmt tack riktas till Kent Nilsson som deltagit i fältarbetet och svarat för fotodokumentationen. Pär Sandberg har granskat manuskriptet och bistått med individavläsningar i fält. Gyproc AB har välvilligt upplåtit sitt fabriksområde för studien. Ekonomiska medel har erhållits från SOF genom Elis Wides fond.

Referenser

- Andersson, R. 1993a. Industrimiljön – ny häckningsbiotop för skärpiplärkan. *Medd. nr 29 Getteröns fågelstation* 1992:28–30.
- Andersson, R. 1993b. Industrilandskapet – en säregen fågelvärld. *Vår fågelvärld* 52:19–22.
- Carlen, T. 1984. Holkhäckande skärpiplärkor. *Vår fågelvärld* 43:41.
- Cramp, S. & Simmons K. E. L. 1988. *The Birds of the Western Palearctic*. Vol. 5. Oxford University Press.
- Glutz von Blotzheim, U. N. & Bauer, K. M. 1985. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 10/11. AULA Verlag, Wiesbaden.
- Larsson, T. 1994. Biotopval, populationsutveckling och häckningsbiologi hos skärpiplärka *Anthus spinoletta littoralis* i ett småländskt skärgårdsområde. *Ornis Svecica* 4:173–182.
- SOF. 1990. *Sveriges fåglar*. 2:a uppl. Stockholm.

Summary

Nest-site selection of the Rock Pipit Anthus spinoletta littoralis in an industrial environment

In June 1989, the first breeding record of a Rock Pipit *Anthus spinoletta littoralis* in industrial environment was found in the harbour of Varberg in south-west Sweden. The number of breeding pairs increased gradually during 1990–1991, and in 1993–1994 I counted 13 resp. 14 territories. In 7 resp. 12 of them, breeding was established.

Although the sea shore was quite near the study area, foraging pipits were very seldom observed there. The main foraging sites were instead on weed areas in the periphery of shunting yards and around factory buildings. When the birds were disturbed near the nest, alarm calls were heard from factory-roofs, timberslips, railway waggonsets etc. (Andersson 1993a, 1993b). This breeding habitat is very unusual for this species and is previously not described in the literature (Glutz & Bauer 1985, Cramp & Simmons 1988).

Since 1993 the Rock Pipits are colour-ringed with unique combinations. The aim is to collect details about age structure, territory density, site fidelity and breeding success, compared with coastal populations. This paper deals only with nest site selection, and the material comprises 41 nests of which 20 were first clutches. 11 repeat clutches, three second clutches and seven nests with unknown status. Nest site data were collected for 27 pairs, which were studied intensively only in 1993–1994. In 14 cases the nests were discovered during building, six during incubation and 21 when young were fed.

The nests were classified in seven habitat types and 20 different nest sites (Table 1). Table 2 shows the nest height above ground. About one third of all nests were placed at various heights between 0,1 and 5,5 meters, while four of them were found at two meters or higher.

The geographical distribution of the nests and distance to the sea is shown in Fig. 1. The average distance to water was 168 meters (max. 375), but a majority was situated at least 200 meters away. However, the distance to shores that were suitable for feeding was twice as long.

Only a few aberrant nest sites have been recorded for our race *A.s. littoralis*. One was located in a shed (Glutz & Bauer 1985), and another in a nestbox for starlings, 4,15 meters up on a poultry-house (Carlén 1984). Even the Water Pipit *Anthus spinoletta spinoletta* shows some exceptional nest sites, for instance on a roof of an alp cottage (Glutz & Bauer 1985).

Reino Andersson, Adjunktsvägen 1, 432 50 Varberg